



บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญขอปัญหา

การจัดการศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาประเทศประการหนึ่ง การศึกษาเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม และรากฐานที่สำคัญในการจัดการศึกษาประการหนึ่งก็คือ รากฐานทางด้านปรัชญาการศึกษาดังที่ ธำรง บัวศรี ได้กล่าวว่า รากฐานทางด้านปรัชญาการศึกษา นับว่าเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ¹ ปรัชญาการศึกษาจะช่วยวางรูปแบบ กำหนดเป้าหมาย ทิศทางการจัดการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายที่สังคมปรารถนาจะต้องมีลักษณะสอดคล้องและกลมกลืนกับสภาพ และปัญหาของสังคมนั้น ปรัชญาการศึกษาในลักษณะเช่นนี้ จะต้องเกิดจากการพิจารณาและวิเคราะห์สภาพ และปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษาร่วมกัน แล้วจึงวางหลักการขั้นตอนเพื่อการแก้ปัญหา² ดังนั้นบทบาทของปรัชญาการศึกษาจึงเกิดจากการเชื่อมโยงวิชาการหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา มีการวิเคราะห์วิพากษ์จากทัศนะต่างๆ กันในหลายแง่มุม เพื่อรวบรวมความคิดต่างๆ นั้นเข้าด้วยกัน ผสมผสานกันแล้วจัดเป็นระบบเพื่อกำหนดเป้าหมาย และเทคนิคทางการศึกษา ทำให้เกิดระบบการศึกษาที่มีภาพรวมสมบูรณ์กลมกลืนมีความสอดคล้องกัน ทั้งในเรื่องเป้าหมายและการปฏิบัติ

¹ ธำรง บัวศรี, "ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาประเทศ," วิทยากรย
63 (มกราคม 2527) : 7.

² ระวี ภาวิไล, "พุทธธรรมกับสภาพชีวิตและการศึกษาในปัจจุบัน," วารสารสภาการ
ศึกษาแห่งชาติ 5 (กันยายน 2513) : 15.

จะเห็นว่าปรัชญาการศึกษามีความสำคัญและมีบทบาทต่อการจัดการศึกษา เป็นอันมาก ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ ได้สรุปบทบาทของปรัชญาการศึกษาไว้กว้างๆ ว่า มี 3 ประการ คือ การแสวงหาเป้าหมายของการศึกษา การวิพากษ์ และวิเคราะห์และการวาดภาพรวม และรวมการวิจัยปรัชญาการศึกษาไว้ใน 3 ประเด็นนี้ด้วย ³

สำหรับสังคมไทย มีนักการศึกษาบางท่านเช่น ดร. เอกวิทย์ ฃ กลาง ได้กล่าวว่าเหตุหนึ่งที่ทำให้การศึกษาของไทยยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร เนื่องจากยังไม่มีปรัชญาการศึกษาเป็นของไทยเราเอง เพียงแต่นำปรัชญาบางประการของตะวันตกมาเป็นแนวปฏิบัติบ้าง และไม่ยังประโยชน์ในการจัดการศึกษาไทยเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดการแสวงหาปรัชญาการศึกษาที่เหมาะสมในสังคมไทยขึ้น ⁴

ข้อเสนอปรัชญาการศึกษาของไทยเท่าที่ปรากฏนั้น ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ ได้กล่าวว่า ส่วนใหญ่อยู่ในรูปการเสนอเป้าหมายทางการศึกษา ส่วนบทบาทในการแสวงหาภาพรวมที่กลมกลืนและบทบาทในการวิเคราะห์และวิพากษ์นั้นยังมีน้อย ดังนั้นถ้ามีผลงานวิจัยออกมาจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาไทยมาก ⁵

ลักษณะการศึกษาและวิจัยทางปรัชญาการศึกษานั้น อาจจะพิจารณาโดยอาศัยประเด็นในการศึกษา 3 ลักษณะดังนี้

³ วิทย์ วิศทเวทย์, "ปรัชญากับการศึกษา," บทความทางการศึกษา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2527), หน้า 110.

⁴ เอกวิทย์ ฃ กลาง, "อันอาจนำไปสู่ปรัชญาการศึกษาของเราเอง," การประชุมทางวิชาการเรื่อง "พระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย," (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2513), หน้า 62.

⁵ วิทย์ วิศทเวทย์, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

1. ศึกษาทัศนะ แนวคิด หรือ ปรัชญาเป็นรายบุคคล เช่น ศึกษาแนวคิดหรือปรัชญาของคนใดคนหนึ่งเป็นหลักหรือหลายๆ คน แล้วมาเปรียบเทียบกันหรือวิเคราะห์รวม มีลักษณะเหมือนกับการศึกษาแบบประวัติทางความคิด

2. การศึกษาเฉพาะเรื่อง เฉพาะหัวข้อ เพื่อต้องการหาความกระจ่างในเรื่องนั้น ๆ โดยอาจจะใช้วิธีรวบรวมทัศนะของบุคคลต่างๆ ในแนวแรกมาสรุปรวมเป็นแนวกลางเพื่อศึกษาทำความเข้าใจต่อไป

3. การสรุปรวมหรือการหาภาพรวมของแนวคิดแต่ละบุคคล และหัวข้อ เข้าเป็นกลุ่มก้อน เป็นสาขาเฉพาะแต่ละสาขาไป ⁶

เป้าหมายทางการศึกษาที่มีนักการศึกษาหลายท่านเสนอได้แก่ การนำหลักพุทธปรัชญามาประยุกต์กับการจัดการศึกษาไทย ⁷ โดยแต่ละท่านได้เสนอทัศนะต่างๆ ทั้งในรูปบทความ ปาฐกถา หรือหนังสือ แนวคิดเหล่านี้ได้รับความสนใจ และมีผู้เสนอทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ต่างๆ กัน ดังเช่น ดร. ศักดา ปรากฏ์ประทานพร มีความเห็นว่า การนำพุทธปรัชญามาประยุกต์กับการจัดการศึกษาไทยนั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่เกรงว่าจะกระทบกระเทือนจิตใจผู้มิได้นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากไม่น้อย ⁸ หรือ ดร. วิจิตร ศรีสะอ้าน ได้ให้ความเห็นว่า ไม่เห็นด้วยกับการสร้างปรัชญาการศึกษาที่เป็นของเราเอง จากฐานปรัชญาชีวิตไทยโดยฐานพุทธธรรมแต่เพียงฐานเดียว ⁹

⁶ ไพฑูรย์ ลินลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น. (กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 42-43

⁷ วิทย์ วิศทเวทย์, "ปรัชญากับการศึกษา, "บทความทางการศึกษา. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2527), หน้า 110.

⁸ ศักดา ปรากฏ์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์, 2526), หน้า 165.

⁹ วิจิตร ศรีสะอ้าน, "วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาไทย," การประชุมทางวิชาการ เรื่อง "พระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย" (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2513), หน้า 61.

สำหรับผู้ที่เสนอแนวคิดทางด้านพุทธปรัชญาการศึกษาและผู้สนับสนุนก็ได้ให้ทัศนะที่มีเหตุผล ดร.สาโรช บัวศรี กล่าวว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาทางราชการในประเทศไทย คนไทยเกี่ยวข้องกับพุทธปรัชญาอันเป็นปรัชญาแม่บทอยู่ในส่วนลึกมานาน และพุทธศาสนาไม่ใช่ เรื่องที่แคบ ¹⁰

นักวิทยาศาสตร์และนักการศึกษาที่สำคัญอีกท่านหนึ่งคือ ดร.ระวี ภาวิไล ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า มีบางท่านเข้าใจว่า การที่จะสร้างปรัชญาการศึกษาบนรากฐานของพุทธธรรมนั้น จะทำให้บุคคลมุ่งเข้าหาความหลุดพ้น ไปสู่นิพพานเท่ากับปฏิเสธคุณค่า และความหมายชีวิตในโลก อาจจะเป็นอุปสรรคในการนำมาประยุกต์กับการจัดการศึกษา ความจริงแล้วพระพุทธศาสนามีได้ถือแนวคิดที่ชีวิตในโลกเป็นทุกข์และไร้ความหมายใดๆ เป็นสำคัญ มิได้เสนอให้หนีโลก แต่สอนให้บุคคล พิจารณาเห็นคุณค่าชีวิตและโลก สอนให้เห็นสภาพแห่งชีวิต และโลกตามเป็นจริง และให้ปล่อยวางความยึดมั่นในตัวตนหรืออุปาทาน และเข้าสู่ชีวิตอันปราศจากทุกข์ในโลกนี้ ดังนั้นการวางรากฐานปรัชญาการศึกษาตามแนวทางพุทธธรรม การศึกษานั้นควรเป็นไปเพื่อลดละความยึดถือผิดใจตัวตน ทั้งนี้เพื่ออนุชนจะได้เติบโตขึ้นทั้งทางกายและชีวิตและดำรงชีวิตที่เป็นสุขปราศจากความขัดแย้งในสังคม ¹¹

ดร.ระวี ภาวิไล ได้อธิบายเพิ่มเติมถึงหลักสำคัญของพุทธธรรมไว้ว่า
... หลักการสำคัญของพุทธธรรมมีอยู่ว่า ความทุกข์ยากในโลกนี้มีแหล่งกำเนิดขึ้นในจิตใจมนุษย์ เนื่องจากความยึดถือผิดใจในความเป็นตัวตน อันเกิดจากความกระหาย อยากรูปรูปรส กลิ่น เสียง สัมผัส ในความมี ความเป็น หรือในความไม่มี ไม่เป็น ความยึดถือผิดใจนี้เอง เป็นป่อเกิดของอคติ ความโลภ ความขัดแย้ง ความเกลียดชัง อันนำไปสู่การใช้กำลังรุนแรงในการทำลาย ในการพิฆาต ฆ่าฟัน ในการสงคราม เมื่อเป็นเช่นนี้วิธีการที่จะนำบัดความ

¹⁰ สาโรช บัวศรี, "ข้อคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาไทย, "การประชุมทางวิชาการ เรื่อง "พระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย". (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2513), หน้า 34.

¹¹ ระวี ภาวิไล, "พุทธธรรมกับสภาพชีวิตและการศึกษาในปัจจุบัน," วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ. 5 (กันยายน 2513). หน้า 50.

ทุกข์จึงจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขที่ต้นตอ กล่าวคือ ในจิตใจของมนุษย์แต่ละคน ถ้าแหล่งกำเนิดของความทุกข์ ความชั่วร้ายในมนุษย์ไม่ถูกทำลายลงก่อนแล้ว การพยายามแก้ไข ปัญหาโดยทางใดก็ตาม เป็นต้นว่า โดยทางการปรับปรุงสังคมอย่างเดียวกันก็ไม่อาจเป็นผลได้ แท้จริง สรุปว่าการแก้ไขความทุกข์ยากในสังคมนั้นต้องแก้ไขที่ต้นตอในจิตใจแต่ละบุคคล...¹²

นอกจากนั้น ดร.ระวี ภาวิไล ได้ให้ความเห็นว่า การศึกษาในปัจจุบันไม่ได้ดำเนินการตามปรัชญาตะวันตก ไม่สามารถยุติ หรือลดความทุกข์ อันเนื่องมาจากความเห็นผิดดังที่กล่าวไปนั้นของมนุษย์ได้ ควรจะได้พิจารณารากฐานปรัชญาการศึกษาเสียใหม่ เพื่อนำไปสู่สภาพที่ปราศจากความขัดแย้ง¹³

ด้วยเหตุผลที่คล้ายคลึงกันมีนักการศึกษาไทยหลายท่านได้เสนอให้มีการประยุกต์พุทธ-ปรัชญามาใช้กับการศึกษา นักการศึกษาท่านหนึ่งที่ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการประยุกต์พุทธปรัชญามาใช้กับการศึกษาไว้มากก็คือ พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตฺโต) ท่านได้เสนอแนะประเด็นดังกล่าวนี้ทั้งในรูปงานนิพนธ์และการแสดงปาฐกถา ซึ่งล้วนน่าสนใจและเป็นประโยชน์

พระเทพเวที เป็นพระภิกษุที่สนใจปัญหาการศึกษา ปัญหาสังคม และการนำพุทธธรรมมาแก้ปัญหา ท่านได้รับการยอมรับทั้งในวงการศึกษาและศาสนา เป็นพระภิกษุซึ่งทรงคุณความรู้ ความสามารถทางพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง จนกระทั่งมหาวิทยาลัยวงศราชวิทยาลัยถวายปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์แก่ท่าน ในปี พ.ศ. 2525 ขณะดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชวรมุณี และประกาศเกียรติคุณในโอกาสนี้ พอสรุปได้ว่า พระราชวรมุณีเป็นผู้ที่มีอัจฉริยะในด้านการศึกษามาโดยตลอด ท่านสอบเปรียญธรรม 9 ประโยคได้ตั้งแต่เป็นสามเณร เป็นพุทธศาสตรบัณฑิตรูปแรกที่ได้เกียรตินิยมนับอันดับหนึ่ง มีความแตกฉานในพระไตรปิฎก และการวิเคราะห์วิจารณ์ เป็นกำลังสำคัญในการถ่ายทอดวิชาการ และการบริหารการศึกษาในมหาวิทยาลัยวงศราชวิทยาลัย เคยดำรงตำแหน่ง

¹² ระวี ภาวิไล, "พุทธธรรมกับสภาพชีวิตและการศึกษาในปัจจุบัน," วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ 5 (กันยายน 2513), หน้า 57

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 57-58

อาจารย์ ผู้ช่วยเลขานุการและรองเลขานุการตามลำดับ ได้มีพันธกิจวิชาการทางพระพุทธศาสนา ที่มีคุณค่าจำนวนมาก ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่นักวิชาการและผู้สนใจทั่วไป ท่านได้รับอาราธนาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำในสหรัฐอเมริกา เช่น มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย และมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เป็นต้น ให้ไปบรรยายวิชาการทางพุทธศาสนาเดรวัตเสมอมา และยังมีส่วนในการจัดตั้งสมัชชาสงฆ์ไทยในสหรัฐอเมริกา นับได้ว่าท่านเป็นพระเถระที่ได้บำเพ็ญคุณประโยชน์แก่นักจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แก่พระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์และประเทศชาติ เป็นเอกประการ ¹⁴

นอกจากเป็นพระภิกษุซึ่งทรงความรู้ทางพุทธศาสนาแล้ว พระเทพเวทียังมีความรู้แตกฉานทางด้านปรัชญาและการศึกษา สนใจปัญหาสังคมและการนำพุทธธรรมมาแก้ปัญหา และเป็นพระภิกษุซึ่งทรงคุณธรรม มีคุณความดีน่านับการ ดังนั้น จึงมีมหาวิทยาลัยอีกหลายแห่งถวายปริญญาคุณวุฒิตดกิตติมศักดิ์แต่ท่านดังนี้คือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถวายปริญญาศิลปศาสตรคุณวุฒิตดกิตติมศักดิ์ (สาขาปรัชญา) มหาวิทยาลัยศิลปากรถวายปริญญาศึกษาศาสตรคุณวุฒิตดกิตติมศักดิ์ (สาขาหลักสูตรและการสอน) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ถวายปริญญาศิลปศาสตรคุณวุฒิตดกิตติมศักดิ์ (ศึกษาศาสตร์-การการสอน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถวายปริญญาอักษรศาสตรคุณวุฒิตดกิตติมศักดิ์ (สาขาปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหิดลถวายปริญญาศิลปศาสตรคุณวุฒิตดกิตติมศักดิ์ (สาขาภาษาศาสตร์)

ความเป็นเลิศทางด้านสติปัญญาความรู้ ความสามารถ และคุณความดีน่านับการนั้น ปรากฏในคำกล่าวสดุดีเกียรติคุณในการถวายปริญญาแก่ท่าน ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ถวายปริญญาศิลปศาสตรคุณวุฒิตดกิตติมศักดิ์ (สาขาปรัชญา) แก่ท่านด้วยเหตุที่ว่า ท่านเป็นพระภิกษุที่มีประวัติการศึกษาดีเด่นมาตลอด เป็นพระภิกษุซึ่งทรงไว้ซึ่งคุณความดีน่านับการ มีศิลาจารวัตรและปฏิบัติที่น่าเลื่อมใสศรัทธา เป็นที่เคารพนับถือ ของบรรดาศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ที่สำคัญที่สุดคือ เป็นพระภิกษุที่เป็นนักวิชาการ ทรงความรู้ทางพระพุทธศาสนาอย่างกว้างขวางและ

¹⁴ พระราชวรมุนี, บทบาทพระบรมครู (กรุงเทพมหานคร : จุฬการพิมพ์, 2530), หน้า 7.

ลึกซึ้ง ได้สร้างผลงานทางวิชาการไว้เป็นจำนวนมาก และทรงคุณค่าเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ¹⁵

ทางด้านมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศึกษาศาสตร์-การสอน) แต่ท่าน ในฐานะที่เป็นพระภิกษุที่ก่อปรด้วยศิลาจารวัตร และปฏิบัติที่เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ทรงไว้ซึ่งความเป็นเอกทางปัญญา ดำรงตนเด่นในฐานะนักศึกษาที่มีความรู้ความสามารถทางการสอน และมีผลงานทางด้านการศึกษาที่ก่อประโยชน์อย่างยิ่งต่อมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และประเทศไทยโดยรวม เป็นแบบอย่างของพระภิกษุในอุดมคติรูปหนึ่งในปัจจุบัน ท่านสำเร็จพุทธศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ 1 จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นพระภิกษุที่พร้อมด้วยความเป็นเลิศทางวิชาการ ทั้งด้านพระพุทธศาสนาและการศึกษา ผลงานที่ประกาศเกียรติคุณดังกล่าวอย่างเด่นชัดคือ พุทธธรรม ซึ่งได้รับการยกย่องว่า เป็นตำราพุทธศาสนาที่ดีเยี่ยมสมบูรณ์แบบที่สุดเท่าที่เคยมีมา เป็นตำราที่ประมวลหลักธรรมหลากหลายไว้อย่างครบถ้วน เชื่อมโยงกันเป็นระบบ แสดงหลักฐานการค้นคว้า อ้างอิงครอบคลุม ทั้งพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา โดยมีวิธีการตีความ อธิบายหลักธรรมบนพื้นฐานเหตุผลที่สอดคล้องตามแนววิชาการของสังคมปัจจุบัน จึงเป็นตำราที่มีคุณประโยชน์อย่างประมาธค่ามิได้ สำหรับคนรุ่นใหม่ในการศึกษาพุทธศาสนา นอกจากพุทธธรรม ผลงานนิพนธ์จำนวนมากของท่านได้ใช้เป็นที่ตำราเรียนและอ้างอิงทั้งในวงวิชาการในประเทศและต่างประเทศ หนังสือ และบทความภาษาอังกฤษของท่าน ได้รับการพิมพ์เผยแพร่ในมหาวิทยาลัยชั้นนำของต่างประเทศ เช่น มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด¹⁶

นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยคอร์เนล ได้แปลผลงานของท่านเป็นภาษาอังกฤษ เช่นพุทธธรรม มองอเมริกาภายใต้ปัญหาไทย การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอทางออก เป็นต้น และกำลังศึกษาวิจัยประวัติชีวิตของท่านในฐานะทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าสูงสุดคนหนึ่งของประเทศ¹⁷

¹⁵ คำประกาศสดุดีเกียรติคุณพระราชาวมณี, วารสาร พ.ส.ล. 19, 43 (กันยายน - ตุลาคม 2529) : 74-75.

¹⁶ พระราชาวมณี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย. (กรุงเทพฯ : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งจำกัด, 2530), หน้า (7) - (9).

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า (9).

ในด้านการศึกษา ผลงานที่เด่นได้แก่ ปรัชญาการศึกษาไทย คุณธรรมและจริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ พจนานุกรมพุทธศาสน์ ธรรมบุญชีวิต ความเป็นเลิศทางการศึกษาที่ควรกล่าวถึงอีกคือ การสอน การถ่ายทอดความรู้ ซึ่งได้รับการกล่าวยกย่อง ตั้งแต่ปฏิบัติงานสอน ณ มหาวิทยาลัยเกษตรราชวิทยาลัย การได้รับอาราธนาไปสอนในมหาวิทยาลัยชั้นนำทั้งในประเทศและต่างประเทศในวาระต่างๆ หลายครั้ง เช่น มหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย (University of Pennsylvania) วิทยาลัยสวาร์ธมอร์ (Swarthmore College) มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ¹⁸

จับที่ด้านการสอน การถ่ายทอดความรู้ เป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนของท่าน เป็นที่ทราบและยอมรับในวงวิชาการว่า การวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ทางด้านการศึกษาของท่านนั้น ประกอบด้วยความรู้อย่างลึกซึ้งและกว้างขวาง หันต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิทยาการในยุคปัจจุบัน โดยมีแนวคิดของพุทธปรัชญาเป็นพื้นฐาน ซึ่งช่วยให้การวิเคราะห์ปัญหา มีความสมดุลด้วยความเข้าใจพื้นฐานวัฒนธรรมไทย และการปรับเปลี่ยนตามความเจริญของสภาวะปัจจุบันด้วยหลักแห่งปัญญา

ท่านมีประวัติและผลงานที่น่าศึกษา มีหน้าที่การงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้อุทิศตนเพื่อประโยชน์ต่อวงการศาสนาและการศึกษา เช่น งานเผยแพร่วิชาการทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ได้ร่วมเป็นกรรมการ ประธานกรรมการ เป็นที่ปรึกษาในโครงการต่างๆ

จากข้อมูลดังกล่าวมาแล้วนั้น ได้แสดงให้เห็นว่า ท่านเป็นพระภิกษุซึ่งเป็นนักปรัชญา นักวิชาการ นักการศึกษา ซึ่งทรงคุณความรู้ทางพุทธศาสนาและการศึกษาเป็นอย่างดี เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าสูงคนหนึ่งของประเทศ อีกทั้งมีศิลาจารวัตรปฏิบัติเป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา ได้บำเพ็ญตนอันเป็นประโยชน์ต่อวงการพุทธศาสนาและการศึกษามาโดยตลอด ได้สร้างผลงานทางวิชาการไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยที่เกี่ยวกับการศึกษาเป็นผลงานที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ที่

¹⁸ พระราชวรมณี (ประยูรย์ ปยุตฺโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งจำกัด, 2530), หน้า (10) - (11).

นำจะนำมาศึกษาวิเคราะห์ ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจแนวคิดด้านพุทธปรัชญาการศึกษาและสนใจที่จะศึกษาแนวคิดหรือปรัชญา เป็นรายบุคคล และเลือกที่จะศึกษาแนวคิดของพระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) เพื่อหาประเด็นสำคัญและข้อสรุปแนวคิดทางการศึกษาของท่าน อันจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าด้านพุทธปรัชญาการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของพระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต)

คำสำคัญ (Key words)

แนวคิดทางการศึกษา

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต)

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากงานนิพนธ์ของพระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) ที่พิมพ์เผยแพร่อย่างเป็นทางการ ในช่วงปี พ.ศ.2516-2532 และการสัมภาษณ์พระเทพเวที

คำจำกัดความที่ไว้

แนวคิดทางการศึกษา หมายถึง ความคิด ความเชื่อ และความเห็นที่เกี่ยวกับการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์ และเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยมีขั้นตอนคือ

1. ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล อันได้แก่
 - 1.1 ผลงานของพระเทพเวที
 - 1.2 การสัมภาษณ์พระเทพเวที
 - 1.3 หนังสือ เอกสารงานวิจัย และวิทยานิพนธ์ต่างๆ ที่อยู่ในขอบข่ายเกี่ยวกับ

เรื่องที่ทำนี้

2. นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เป็นหมวดหมู่ แล้ววิเคราะห์เนื้อหาเชิงปรัชญา โดยการอธิบาย (explanation) ที่ความ (interpretation) ข้อมูลในแต่ละประเด็นแล้วเสนอให้พระเทพเวทีตรวจสอบความถูกต้องของการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา

3. นำข้อมูลที่ตรวจสอบแล้วมาอภิปรายผล วิชาการวิจารณ์ เกี่ยวกับการนำไปใช้ในสังคมไทย และการแสดงความคิดเห็นอื่นๆ ที่มีต่อแนวคิดทางการศึกษาของพระเทพเวที

4. เรียบเรียงและนำเสนอ เป็นวิทยานิพนธ์ โดยแยกบทดังนี้

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 ชีวิตประวัติและภูมิหลังของพระเทพเวที

ประวัติและการศึกษา

อุปนิสัย

ตำแหน่งหน้าที่การงาน

ผลงาน

บทที่ 3 สภาพการณ์และเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการศึกษาของ

พระเทพเวที

ปัจจัยเบื้องต้น

ปัจจัยส่งเสริม

ปัจจัยทางสังคม

บทที่ 4 ทศนะของพระเทพเวทีที่มีต่อสภาพชีวิตและสังคม

ทศนะที่มีต่อสภาพชีวิต

ทศนะที่มีต่อสภาพสังคม

บทที่ 5 แนวคิดทางพุทธปรัชญาในทัศนะพระเทพเวที อันเป็นพื้นฐานแนวคิดทางการศึกษา

หลักพุทธปรัชญา (อภิปรัชญา, ญาณวิทยา, คุณวิทยา)

หลักธรรมที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษา

บทที่ 6 วิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของพระเทพเวที

การศึกษาไทยในปัจจุบันในทัศนะพระเทพเวที

สภาพปัญหาการศึกษาไทย

การศึกษากับการแก้ปัญหาสังคม

ลักษณะของการศึกษาที่ควรจะเป็น

ก. ความหมายและจุดมุ่งหมายของการศึกษา

ข. ผู้สอน

ค. ผู้เรียน

ง. กระบวนการเรียนการสอน

จ. หลักสูตร

บทที่ 7 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ได้ประเด็นสำคัญ และข้อสรุปแนวคิดทางการศึกษาของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) และรวบรวมให้เป็นระบบระเบียบเพื่อประโยชน์สำหรับผู้สนใจที่จะศึกษา ค้นคว้าแนวคิดทางการศึกษาของพระเทพเวทีและด้านพุทธปรัชญาการศึกษาต่อไป